

ció mediterrània d'origen turc, per a transport de tropes, el nom de la qual procedeix, segons sembla, d'aquest idioma. □ 1.ª doc.: 1803, Belv., però és probable que ja s'usés en el S. xvi, com en castellà (1573), car per més que en català popular no sigui dels mots més usats, s'hi usa també (sentit a St. Pol entre els pescadors en els anys 20; BDC XII, 8, 97, 104).

DCEC I, 373; Vidos, *Parole Marin.*, 503-5. El francès *bélandre* apareix el 1667. El mot hispànic no pot venir exclusivament d'aquest germanisme francès, atesa la data d'aparició (quatre exemples de *palandria* i un de *palandra*, com a noms de naus turquesques, en Lope de Vega, BRAE XXVIII, 469). En francès *palandre* apareix el 1480; però el nostre *balandra* del S. xvi sortiria del turc a través de l'àrab, amb la pronunciació de *p* com a *b*, que és normal en els mots estrangers arabitzats, comp. l'àr. magr. *balândra* (Kindermann). Després, en el S. xvii, en coincidir amb el neerl. *bijlander* (pron. *bajlander*), s'aplicaria a l'embarcació lleugera que avui coneixem amb aquest nom.¹ No és probable l'opinió de Sainéan, *Sources Indig.*, II, 61, que el considera d'origen onomatopeic.

DERIV.: *Balandre* 'balandra petita' [DFA., AlCM₂], cast. *balandro* [DAdacE., S. xx, l'admet primer com a usat a Cuba],² mentre que *balandra* és «navis vectoria vel praedatoria», Belv.

¹ Tenint en compte, però, que la data del *balandra* hispànic obliga a considerar-lo anterior a la influència de *bijlander* i degut a un intermedi àrab, caldria estudiar si el neerl. *bijlander* (mot no inclòs en l'*Etym. Wb.* de Franck-Wijk-Haeringen) pot ser una deformació d'aquest turquisme per etimologia popular, amb la consegüent desviació semàntica.

² A Cuba també *balandrero* 'el que pesca en balandra' (Ortiz, *Catauro*, 235).

BALANDREJAR-SE o -JAR, intr., 'gronxar-se', 'oscillar', mot expressiu, si bé sembla més aviat degut a un encreuament de *brandar* amb *balancejar*, que a una creació directa del parlar del poble. □ 1.ª doc.: 1803.

En el dicc. de Belv.: «*balandrejarse*: moure's d'una part a l'altra, cast. *bambalear*, *-anear*; *-jar* intr.: ll. *nutare*»; Milà i F., en *La Cançó del Bros B.*, usà l'intr. *balandrejar* el 1867;¹ més autoritats en DAG., DBal. i AlCM (-*jar-se* en Guimerà). Hi hagué una variant més simple *balandar*, poc usada en català com a verb, però Ruyra usa el substantiu *balandrada* 'cop violent de la mar' en *El rem de trenta-quatre*, i en provençal s'usa modernament el verb *balandrà* (en un poema de Mistral, a. 1875), però no hi ha ni el més vague indicatiu per creure que el cat. el vagi pendre de la llengua d'oc (AlCM).²

Quelcom escriviren sobre el mot Tallgren, *Glanures* I, 165; i Spitzer, *Lexikalisches a. d. Katalanischen*, 76-77; aquest en tractà junt amb l'etimologia de *balandram*, *-an*, i s'inclinava ja, amb raó, a relligar l'origen dels dos mots i rebutjar la idea d'una etimologia germànica, en relació amb l'al. *wallend* 'ondulant, fluc-

tuant',³ i a admetre una procedència alhora expressiva i per encreuament. Però no hem de vacillar, com Spitzer, entre oc. *balar* 'ballar' i *balancejar*, car la *J*-catalana prova resoltament que es tracta d'aquest i no pas d'aquell, i també *balancejar* té sentit més ajustat; d'altra banda suggereix que l'encreuament fos amb els tipus *flandriner*, *landriner*, 'vagar, errabundejar', que són més francescos que occitans (probablement francesismes), i estranys del tot al català. També des del punt de vista semàntic és preferible admetre un encreuament de *brandar* amb *balancejar*; idea que encertadament ja va apuntar AlCM per a *balandrada*.

I em sembla evident; cf., encara, «caminant a embornades sobre el pont *balandrejador* de la nau», Ruyra, *El rem de trenta-quatre* (P. de R. II, 112), on salta a la vista l'entera coincidència amb *brandar* 'balancejar-se un vaixell', «fr. *rouler*, angl. *to roll*»; sens dubte hi ha alguna diferència en la posició de la *r* de *brandar* i la de *balandrejar*, però justament l'explica ja, en forma ben senzilla, el mateix encreuament (sense comptar que en mots de l'estructura de *brandar* la posició de la líquida està subjecta a les més fàcils i contínues anaptixis i metàtesis).

DERIV.: *Balandrada*, *balandrejador*, *balandrada*, vegeu supra. *Balandreig* [Noller, AlCM]; i el compost *balandrim-balandram* [Ruyra, AlCM]; cf. rossell. *balim-balam* id.; *balandreus*, infra. *Esbalandrar*, *-at* [1889, Noller, i altres escriptors Renaix.]: *-ar* 'esbatanar' 'esgavellar' (DFA.), dit especialment de construccions vastes i inconfortables: «era una construcció espaiosa, alta de sostres, amb finestres abalconades i una cornisa que no arribava a barbacana --- tot plegat una massa obscura i -ada que, de part de fora, imposava respecte, i de dins era fresca i ombrívola», PCoromines (*Silèn*, § 11, 140), «la cambra solemne, *esbalandrada* i gairebé buida, del seu pis del Born», id. (*Pigmalió*, § 1, 37). *Esbalandrejar* reclamat per EdFontserè al DOrt., c. 1925.

Balandram 'peça de vestir, llarga fins als peus, que usen els eclesiàstics [-*dran*, 1273, AlCM; 1303, en els docs. d'Alart, DAG.; *-drà*, 1597 ibid.]; *balandram* «tunica talaris», 1803, Belv., que és, en efecte, la forma predominant en la llengua moderna, DFA., 1933, si bé AlCM no l'acceptava en la 1.ª ed.; aran. *balandram*; mot germà del cast. *balandrán* [mj. S. xv], i l'it. *palandrana*, etc., b. ll. *balandrana* [1226], oc. ant. *balandrau* (?) o més aviat a llegir *balandran* (cf. PSW). Veg. més doc. en el DCEC I, 374 i iv, 931,⁴ i el que he dit damunt. Sembla clar que es tracta d'un derivat d'aquesta arrel verbal, que ja havia d'existir a l'Edat Mitjana; analogies semàntiques, reunides per Spitzer, l. c., i en ARom. vi, 504n. Quant a la *p* de l'it. *palandra*, *-ana*, s'explica molt senzillament com una alteració fonètica (com és lògic essent estranya a totes les altres llengües), deguda en realitat a la contaminació dels nombrosos noms italians de vestidures que comencen per *p*: *pelanda* (< *hopalanda*, fr. *houppelande*), *pelliccia*, *paltó*, *pagliaccia*, i els llatínismes *pallio* i *palla* més usats a Itàlia que enlloc pels humanistes i que allí fins han transcendit més o